

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за спеціалізацією
«Банківська справа»
(назва спеціалізації)

на тему:
«Центральний банк в системі валютного регулювання»
(назва теми)

Виконавець:
студентка ФФБС
Морозова І.Т.
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Науковий керівник:
к.е.н., ст. викладач
(науковий ступінь, вчене звання)
Деркач Ю.Б.
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зростаючі масштаби сучасної економічної діяльності, ускладнення характеру внутрішніх та зовнішніх господарських зав'язків створюють необхідність проведення центральним банком країни виважених дій у сфері валютного регулювання. Він є головним органом державного регулювання макроекономічних процесів за допомогою монетарних важелів. Центральний банк проводить валютну політику, основними критеріями визначення якої є рівень розвитку валютного ринку, валютний курс і пов'язана з ним стабільність національної валюти.

Перехід до ринкової економіки відкритого типу, що здійснюється в Україні у межах економічних реформ, розширення зовнішньоекономічної діяльності, спрямованої на поглиблення господарських зав'язків, обумовили необхідність глибокого, всебічного обґрунтування тих принципів змін, що відбуваються у процесах валютного регулювання в умовах впровадження концепції валютної лібералізації. Успішність проведення таких заходів значною мірою залежить від функціонування центрального банку, діяльність якого має вирішальний вплив на стабільність грошової одиниці, надійність банківських установ, оптимальний рівень міжнародних золотовалютних резервів, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки країни.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та надання практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності НБУ у сфері валютного регулювання.

Завдання дослідження:

визначити сутність та функції валютної політики, взаємозв'язок валютної і монетарної політики;

дослідити особливості діяльності НБУ у системі валютного регулювання;

проаналізувати умови, що визначають функціонування валютного ринку України;

проаналізувати макроекономічні показники, що впливають на формування валютного курсу;

дослідити практичне застосування НБУ інструментарію валютного регулювання;

дослідити процес валютної лібералізації в Польщі;

визначити шляхи удосконалення НБУ процесу валютної лібералізації

Об'єктом дослідження є валютне регулювання та нагляд.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади діяльності центрального банку в системі валютного регулювання та нагляду.

Методами дослідження є загальнонаукові прийоми і методи досліджень: метод системної оцінки; метод аналізу і синтезу; метод групування, порівняння та узагальнення економічних показників; статистичні,

математичні методи; методи прогнозування, фінансового аналізу та спостереження.

Інформаційною базою дослідження наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів; практичні дослідження з питань валютного регулювання та нагляду; законодавчі та нормативні акти, що регулюють валютні відносини в Україні; офіційні фінансові звіти Міністерства Фінансів; офіційні статистичні та аналітичні звіти НБУ; науково-методична література; матеріали періодичних видань та Інтернет-ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (61 найменування). Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок. Основний зміст викладено на 73 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 16 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опубліковано тези «Валютна лібералізація України: загрози та можливості».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти діяльності центрального банку у системі валютного регулювання» розглянуто зміст понять «валютна політика», «валютне регулювання»; визначено роль центрального банку в системі валютного регулювання; досліджено інструменти валютного регулювання, використовувані центральним банком.

У другому розділі «Сучасні тенденції розвитку валютного регулювання та нагляду в Україні» проаналізовано умови, що визначають функціонування валютного ринку України; макроекономічні показники, що впливають на формування валютного курсу; практичне застосування НБУ інструментарію валютного регулювання.

У третьому розділі «Напрями удосконалення діяльності центрального банку України в оновленій системі валютного регулювання» досліджено досвід валютної лібералізації в Польщі; визначено шляхи удосконалення процесу валютної лібералізації.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження було з'ясоване наступне:

1. Валютна політика є складовою монетарної політики держави, що спрямована на визначення напрямів розвитку валютних відносин у певних економічних умовах на національному та міждержавному рівнях. Валютне регулювання — комплекс цілеспрямованих заходів центрального банку та інших уповноважених державних органів для забезпечення реалізації цілей валютної політики шляхом встановлення порядку формування, розміщення, використання валютних цінностей, з метою дотримання курсової стабільності національної грошової одиниці.

Валютний нагляд - це діяльність центрального банку та уповноважених банків, направлена на моніторинг, оцінку та реагування в разі допущення порушень суб'єктами валютного ринку норм валютного законодавства в процесі здійснення валютних операцій.

Система валютного регулювання - сукупність валютних відносин та органів валютного регулювання на міждержавному та національному рівнях, урегульованих валютно-правовими нормами.

2. Процес валютного регулювання є неможливим без використання певної сукупності інструментів, які можна умовно розділити на дві групи: *ринкові* (проведення валютних інтервенцій, використання золотовалютних резервів, регулювання валютного курсу); *адміністративні* (девальвація і ревальвація, валютні обмеження, ліміти валютних позицій).

3. Валютний ринок України функціонує в умовах невизначеності, що формується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Одним із основних макроекономічних показників, що визначає валютний курс є платіжний баланс країни. У 2012-2019 рр. сальдо рахунку поточних операцій було від'ємне, проте дефіцитне сальдо платіжного балансу спостерігаємо лише у 2014 р. (початок глибокої соціально-економічної кризи в Україні). У 2013, 2015-2019 рр. був профіцит платіжного балансу, що було обумовлене профіцитом валюти за фінансовим рахунком. Основною причиною дефіциту поточного рахунку платіжного балансу є перевищення імпорту над експортом, що генерує ризики девальваційного тиску на курс гривні.

4. Складові фінансового рахунку платіжного балансу України характеризуються наступним: у 2012-2019 рр. прямі іноземні інвестиції скоротились у 3,5 рази, станом на 01.01.2020 р. вони склали 2 млрд дол США, що свідчить про скорочення вкладень іноземних інвесторів у реальний сектор економіки. Разом з тим підписання угоди з ЄС та зростання безробіття, сприяли імміграції населення, тому грошові перекази у 2012-2019 рр. збільшились у 2,3 рази і склали 12,9 млрд дол США. Зазначимо, що у 2019 році грошові перекази майже в 6,5 разів були більші за прямі інвестиції, разом з тим портфельні інвестиції після періоду кризи 2014 року збільшились у 12,5 разів., різке зростання цього показника сприяло суттєвому укріпленню гривні.

5. НБУ активно використовував такі інструменти валютного регулювання як золотовалютні резерви та валютні інтервенції. На відміну від 2012-2015 р., коли валютні інтервенції здійснювались переважно у формі продажу валюти з метою згладжування курсових коливань та задоволення попиту на валюту на МВРУ, в 2016-2019 р. НБУ значно збільшив обсяги придбаної валюти для поповнення ЗВР. Основною причиною зазначених трендів є перехід НБУ від фіксованого валютного курсу до плаваючого. Обсяг ЗВР країни станом на 01.01.2020 року досяг свого історичного максимуму за останні 7 років і склав 25,7 млрд. дол США.

6. Період 2014-2016 рр. був кризовим для української економіки, тому НБУ проводив жорстку монетарна політика та вдався до використання інструментів оперативної дії - валютних обмежень у наступних сферах валютної діяльності: експортно-імпортні операції, операції по'язані з рухом

капіталу, валютні операції на МВРУ. У 2017-2019 роках спостерігаємо поступове послаблення валютних обмежень, яке відбувалось в рамках валютної лібералізації, порядок проведення якої закріплено в новому Законі «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018.

7. Прикладом успішно проведеної лібералізації руху капіталу, яка не провокувала кризові явища на фінансовому ринку, є досвід Польщі. У цій країні впровадження валютної лібералізації відбувалось повільними темпами у чотири етапи на протязі майже 20 років. У 2003-2019 роках офіційний курс злотого не мав значної волатильності, виключенням є лише період фінансової кризи 2008-2009 роках, на протязі останніх 6 років курс польського злотого коливався в діапазоні 3,8-3,9 злотих за 1 дол США. На тлі укріплення злотого, ЗВР країни майже постійно зростали, збільшившись за період 2003-2019 р у 3,4 рази. Виключенням є 2014-2015р. коли відбувалось скорочення резервів з одночасним знеціненням злотого.

8.Нами було зроблене припущення, що існує взаємозв'язок між обсягом ЗВР та валютним курсом країни. Були отримані наступні результати: у Польщі, і в Україні існує слабкий статистичний зв'язок між валютним курсом і рівнем золотовалютних резервів. Цей зв'язок обернений. В Польщі коефіцієнт апроксимації (R^2) дорівнює 25,5% в Україні $R^2=35.6\%$. Відповідно, в Україні зниження курсу української гривні спричиняє більше скорочення ЗВР, ніж у Польщі. Наявність слабого зв'язку між показниками пов'язана з переходом і Польщі, і України до режиму плаваючого валютного курсу. Проте в Польщі цей процес розпочався у 2000 році, в Україні з 2014 року, в рамках переходу НБУ до політики інфляційного таргетування.

9.За весь період валютної лібералізації Польщі вдалося: інтегруватися у світову фінансову систему, уникнувши суттєвих криз, пов'язаних з відтоком капіталу; не допустити банкрутства жодної фінансової інституції під час кризи 2008 року; раціонально поєднувати сильне пруденційне регулювання та нагляд за ринком фінансових послуг та гнучкі заходи, спрямовані на подолання зовнішніх та внутрішніх викликів.

10.Успішний досвід валютної лібералізації Польщі варто використовувати й Україні. Розробка та впровадження дієвого механізму реалізації валютної лібералізації повинно відбуватись при наявності стабільної фінансової системи, ефективних систем макро- і мікропруденційного нагляду, систем ризик-менеджменту на рівні підприємницьких структур, судової реформи, запроваджених у практику роботи суб'єктів господарювання, рекомендацій BEPS.

11.Пропонуємо впроваджувати механізм валютної лібералізації з використанням наступних структурних елементів: блоку *планування* процесу реалізації заходів щодо валютної лібералізації; блоку *аналізу* шляхів та умов реалізації визначених заходів; блоку *впровадження* визначених заходів на практиці; блоку *моніторингу* результатів та корегування заходів відповідно до встановлених цілей. Взаємодія цих складових механізму валютної лібералізації дозволить НБУ знизити ризики від її впровадження та забезпечити стабільне функціонування валютного ринку.

АНОТАЦІЯ

Морозова І.Т. «Центральний банк в системі валютного регулювання»
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за спеціалізацією «Банківська справа». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглянуто теоретичні аспекти понять «валютна політика», «валютне регулювання»; визначено роль центрального банку в системі валютного регулювання; досліджено інструменти валютного регулювання, використовувані центральним банком.

Проаналізовано умови, що визначають функціонування валютного ринку України; проаналізовано макроекономічні показники, які впливають на формування валютного курсу; досліджено практичне застосування НБУ інструментарію валютного регулювання.

Досліджено досвід валютної лібералізації в Польщі; визначено шляхи удосконалення процесу валютної лібералізації з метою досягнення цілей валютної політики.

Ключові слова: банк, регулювання, валюта, нагляд, курс

ANNOTATION

Morozova I. T. «The central bank in the system of currency regulation»
thesis for Bachelor degree in specialty «072 Finance, Banking and Insurance»
under the program «Banking», Odessa National Economic University
Odessa, 2020

The paper considers the theoretical aspects of the concepts of "currency policy", "currency regulation"; the role of the central bank in the system of currency regulation is determined; the instruments of currency regulation are investigated.

The conditions that determine the functioning of the foreign exchange market of Ukraine are analyzed; macroeconomic indicators that affect the formation of the exchange rate are analyzed; the practical application of the NBU currency regulation tools is investigated.

The experience of currency liberalization in Poland is studied; identified ways to improve the process of currency liberalization in order to achieve the goals of currency policy.

Key words: bank, regulation, currency, supervision, exchange rate